

Waarom de blik van Michaël zo ernstig is...

Een beschouwing op elementen uit het epistel van Michaël

door Paul-Philippe Stevens, september 2021

Hans Leu der Ältere 1460-1510

1. Au sérieux

Het is opvallend dat onze huidige samenleving veel inzet op amusement: een gemiddelde televisieavond dekt een ruimschoots aanbod. Daarbij valt op dat er steeds minder ruimte wordt opengelaten voor werkelijke, oprechte ernst. Logisch ook, want amusement bedient als vrijetijdsbesteding hoofdzakelijk de categorie 'vermaak'. Daarbij wordt de ernst van het leven liever even vergeten, om zodoende wat te kunnen ontspannen...maar werkt dat wel op die manier? Het lijkt erop dat het niet meer evident is om ernstig te zijn: vaak wordt er zelfs een opmerking gemaakt wanneer iemand te serieus overkomt. Maar is het niet juist van belang dat we tussen humor en luchtigheid ook de ernst van een zaak kunnen inzien om op dat ogenblik bij onszelf te zijn? Het heeft allemaal met een ademend evenwicht te maken, van ontspanning/loslaten en inspanning/verbinden.

2. Stilstaan bij het leven

De ernst van het leven confronteert ons met een grote verantwoordelijkheid, met onze levensopdracht die ieder mens individueel hier op aarde wil vervullen. Om daarbij stil te staan is al ernstig genoeg. Want bij alle uitdagingen van ons dagelijks leven is het voor sommigen onder ons wellicht best confronterend om zich te realiseren: waarom ben ik eigenlijk op aarde gekomen? Waaraan werk ik eigenlijk mee? Doe ik eigenlijk al datgene wat vanuit mijn diepste innerlijk werkelijk verwacht wordt? Waartoe dient mijn werkinzet eigenlijk? Wat wil ik daarmee bereiken? Dient het een ideaal of een hoger doel, de mensheid, de aarde? Het zijn *ernstige* vragen binnen de ontwikkeling van onze huidige samenleving. Tegenwoordig wordt onze aandacht opgeëist, wordt onze ernst gewekt door maatschappelijke thema's als: vaccinatie, pandemie, klimaatopwarming, vervuiling, economische impasses. In mindere mate lijkt er ernst en ruimte voor religieuze vragen te zijn, ze blijven vaak onbeantwoord om deze vanuit materialistisch oogpunt gezien au sérieux te nemen. Maar desondanks nemen ze geweldig toe! Alhoewel geestelijke aspecten binnen onze samenleving toch nog voor velen te confronterend zijn. De ernst die daarvan uitgaat wordt dan uit puur ongemak een beetje weggelachen.

Natuurlijk zijn wij ook in staat om zaken in ons leven au sérieux nemen, daarbij erkennen we datgene dat wel gemeend of oprecht bedoeld is. Of anders uitgedrukt: We zien de ernst van de zaak in. De ernst van een ogenblik vindt niet alleen uitdrukking in onze lichaamshouding, maar deze is vooral zichtbaar als uitdrukking op ons gezicht. Gefronste wenkbrauwen en een diepe blik in de ogen zijn doorgaans uitdrukking voor deze ernstige gestemdheid. De blik is gericht op iets dat ontzagwekkend is, iets dat onze volledige aandacht vraagt, een uiterste concentratie, een gevoel van respect en eerbied. Het kan de aanblik van een scheppende mens zijn die geheel is toegewijd aan zijn werk, van een kunstenaar of een spelend kind. Echte ernst laat zich ook op het gezicht van diegenen zien die een wereld voorvoelen, die

achter de zintuiglijke wereld verborgen is. Want ernst ontstaat telkens daar waar de binnenwereld zich in een gewijde stemming openbaart, vanuit een groot verantwoordelijkheidsgevoel en vanuit een verbinding met het hogere.

...ernst in het kinderspel

3. Geboorte en dood

In de blik van een pasgeboren kind, waarin de glans van de nog niet helemaal gesloten hemelpoort zich weerspiegelt, is deze ernst ook aanwezig. Je krijgt het gevoel dat in deze diepe en tedere, maar nog niet helemaal gefocuste blik de geheimen van de Vaderlijke wereldgrond zich weerspiegelen. De blik van een pasgeborene wordt snel genoeg geconfronteerd met de chaos van aardse zintuigelijke waarnemingen. Langzaam leert het kleine kind al spelende zijn evenwicht te vinden tussen stof en vorm. Want met 'heilige ernst' vindt het spel van de onverstoorbare peuter in de zintuigelijke wereld plaats. Wat deze in zijn ernstige spel langzaam leert is om de chaos te ordenen, om scheppend bezig te zijn.

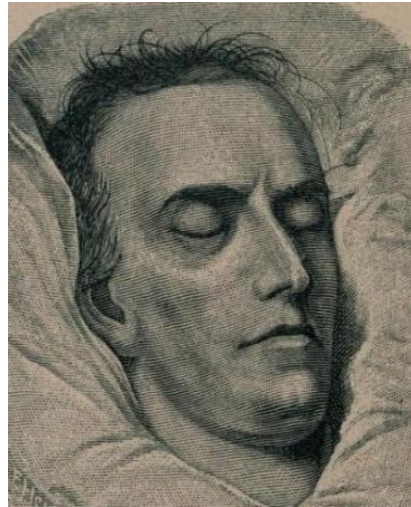

Als je naar het menselijk gelaat van een opgebaarde overledene kijkt, kan het je opvallen als mens dat er ook hier een ongewone ernst vanuit gaat. De vreedzame glans op dit ernstige gelaat drukt uit dat de overledene in alle rust een terugblik op zijn voorbije leven volbrengt; het grote levenspanorama trekt aan zijn innerlijk zielenoog voorbij. De uitdrukking van deze ernst is als een 'spiegel' van de dood: Wie in deze spiegel kijkt, wordt zelf ernstig gestemd. Het gelaat van een overledene weerspiegelt de wereld van de waarheid waarin de overledene na het doodsoogenblik is binnengetreden: een ernstige aangelegenheid. Aan deze ernst wordt ook geappelleerd tijdens de uitvaartdienst van de Christengemeenschap voor een overledene. Er wordt tot de overledene gesproken dat hij als mens verantwoording moet afleggen aan de geest voor alle gedachten, woorden en daden die hij tijdens zijn leven volbracht heeft.

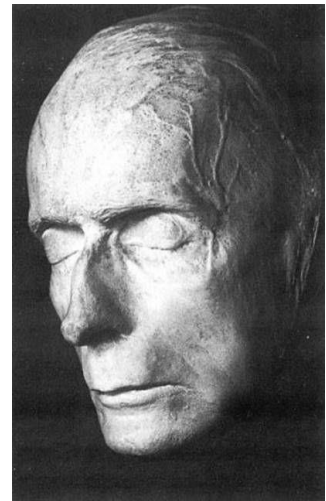
Dodenmaskers

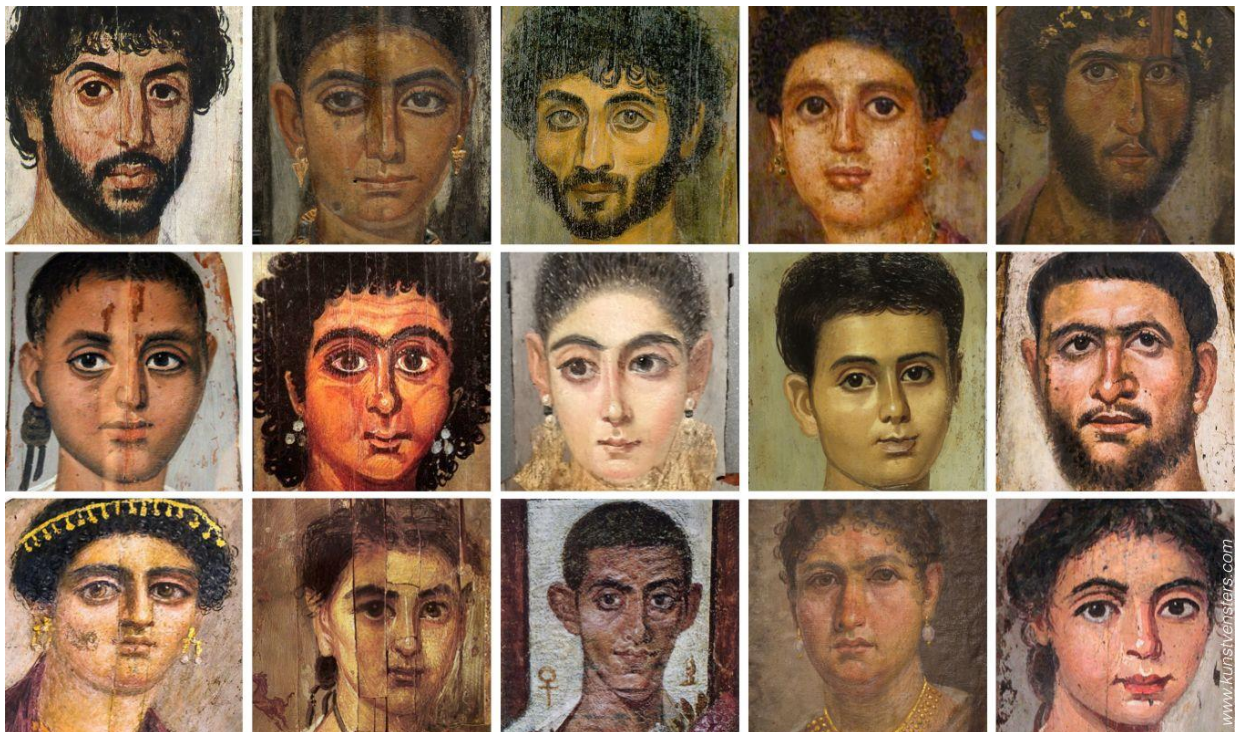
Dante Alighieri

Friedrich Schiller

Rudolf Steiner

De Romeinen gaven hun mummies een gezicht

4. Cultus en ernst

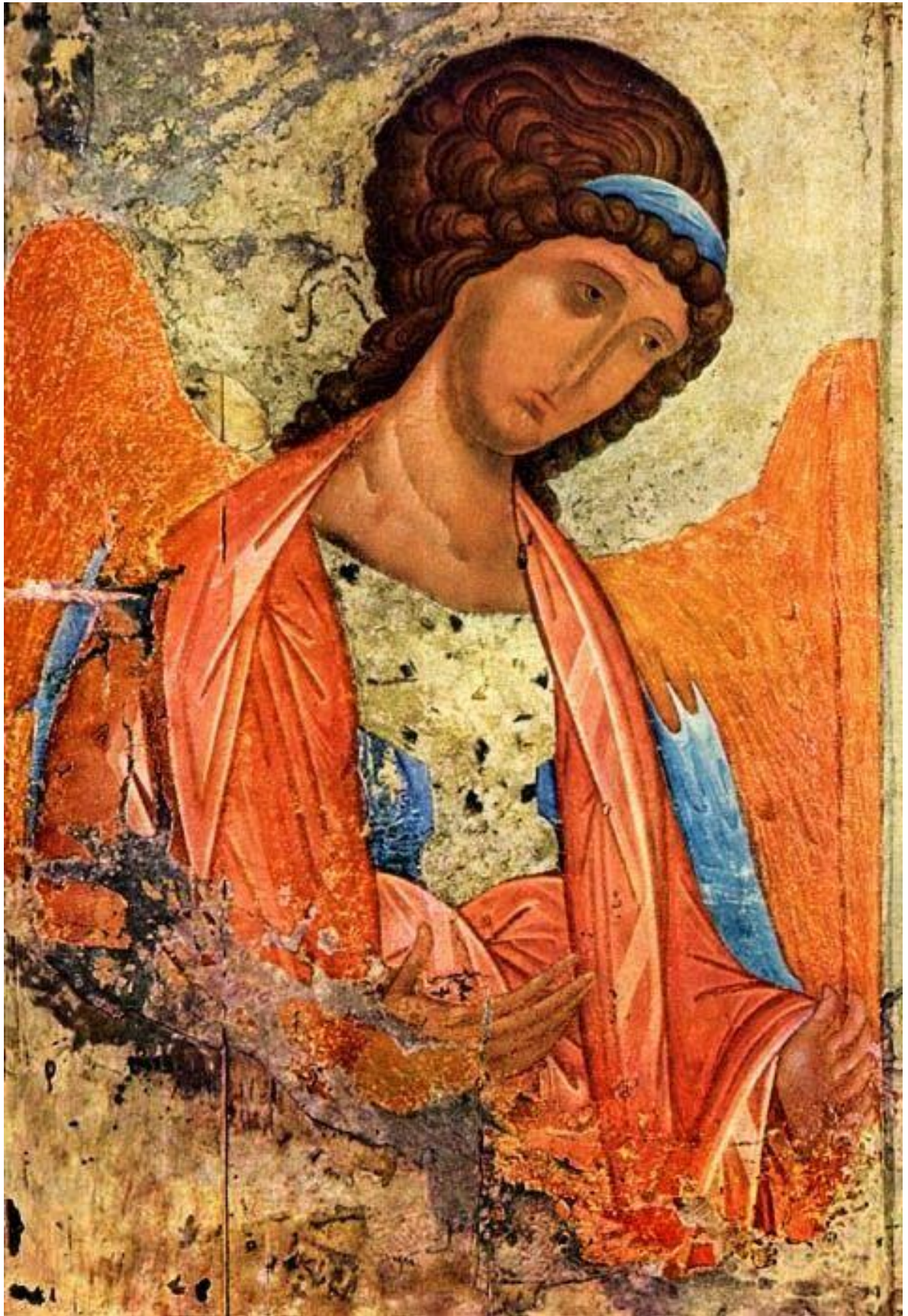
Een bewust mens kan al gauw tot rust komen, wanneer de ernst van het ogenblik hem innerlijk raakt. Daarvoor is het deelnemen aan sacramenten een goed voorbeeld. Ernst ontstaat telkens op ogenblikken, waar de aardse en hemelse wereld elkaar ontmoeten. Wanneer een mens met 14 jaar religieus mondig geworden is keert zijn blik meer naar binnen, naar het eigen hart. In zijn prille uiteenzetting met vrijheid en verantwoordelijkheid ligt de ernst besloten, de jonge mens wordt zich bewust van zijn geweten als kracht in de ziel. Zo wordt tijdens het sacrament van de jeugdwijding bij binnenkomst gesproken tot de jeugdwijdeling: “bedenk het gewicht van dit ogenblik in je leven.” Er gaat een enorme ernst vanuit deze woorden.

Rudolf Steiner wees de stichters van de Christengemeenschap op het motto voor de omgang met de mensenwijdingsdienst: “U moet natuurlijk zelf de cultus op die manier in u opnemen, zoals deze enkel en alleen bedoeld kan zijn: met volledige ernst”¹.

Deze ernst voor de cultus is ook een voorwaarde om als priester-kandidaat de priesterwijding te kunnen ontvangen. Tijdens dit sacrament ontvangt de kandidaat stapsgewijs zijn wijding als priester. Deze verschijnt in witte alba met gordel voor het altaar, ontvangt de stola en verkondigt voor de eerste keer de proloog van het Johannesevangelie. Daarna stelt de celebrant de vraag aan de wijdeling - die eerst gekarakteriseerd wordt als een wordende in het verkondigen en in het sacramenteel handelen door de kracht van de geest- of deze de ‘*ernst*’ inziet van het reeds voorafgegane deel van zijn wijding. Als deze door de wijdeling met ‘ja, zo zij het’ wordt beantwoord, kan de wijdingsdienst zijn voortgang vinden. Pas daarna ontvangt de kandidaat de zalving met gewijde olie op voorhoofd (een kruis), op de handruggen (twee kruisen) en bovenop de schedel (druppels) die gepaard gaat met de kracht van Christus en van de Heilige Geest die van Christus uitgaat. De cultische ernst die van dit ogenblik uitgaat zou je kunnen noemen: ‘michaëlische ernst.’

¹ 6 september 1922, Gründungskurs GA 344

Aartsengel St. Michaël

Andrej Rublev, 15^e eeuw

5. De ernst van Michaël vanwege het hemellicht

Wat wordt er dan precies bedoeld met de karakterisering van de ernst van onze tijdgeest Michaël? In het Michaëlepistel van de mensenwijdingsdienst wordt er immers gezegd dat 'Zijn aanschijn ernst uitstraalt' die voor de mildheid van Christus uitgaat. Aanschijn betekent letterlijk: 'het tegemoet-ziende.' Door de uitstraling van de ernstige blik van Michaël neemt Christus ons waar. Christus zoekt onze blik, want door de aartsengel Michaël heen, wiens wezen transparant is voor de werking van de Christuszon, komt Zijn blik ons actief tegemoet. Het is deze michaëlsche ernst die voor de mildheid van Christus uitgaat en de weg naar ons hart voorbereidt om het licht te kunnen ontvangen, het genadelicht van de 'Christus-ster' dat in ons wezen harte- warmte en geesteslicht vereent.

Michaël wordt door Rudolf Steiner omschreven als de bewaarder en behoeder van kosmische intelligentie. Vol overgave offert hij zich onzelfzuchtig aan de wereld. Deze overgave betekent: altijd en door alle tijdenronden heen hiermee verbonden blijven en verantwoordelijkheid dragen voor de wereld. Dat is wat Michaël wil zeggen met zijn ernstige blik. In de blik van Rudolf Steiner kunnen wij ook deze michaëlsche ernst herkennen. De verantwoordelijkheid voor het juiste verloop van de wereld- en mensheidsontwikkeling lag in het oerbegin in handen van de goden. Daarna waren het de grote ingewijden die als mysterieleraren, als meesters, de verantwoordelijkheid met de goden deelden. We gaan nu echter een toekomst tegemoet waar steeds meer individuele mensen in vrijheid medeverantwoordelijkheid zullen dragen. Daartoe zijn de antroposofie (geesteswetenschap) en de vernieuwde cultus van de Christengemeenschap (religie) mogelijkheden om op een eigentijdse manier de weg tot de geest te vinden, om als bewust mens de geest te leren 'aangrijpen'. Dat mensen- en godenwegen elkaar weer in de tegenwoordige tijd vinden, daar gaat het om. Michaël zal de grote bemiddelaar zijn tussen godenwegen en mensenwegen.²

Aan het einde van het epistel wordt er gesproken over de bezorgdheid dat in het aardelicht het hemellicht dreigt uit te doven. Dit kan werkelijkheid worden wanneer mensen niet de geschikte geestelijke vermogens ontwikkelen om dit kosmische hemellicht te blijven ontvangen en samen met de hiërarchieën de voortgang van onze wereldontwikkeling te dienen.³ Op welke manier kan een mens dit hemellicht behoeden? Wanneer wij vrij van egoïsme daden voltrekken en deze met zuivere liefde vervullen, dan scheppen wij de voorwaarde voor 'de vrije kracht' die Michaël uit onze harten kan halen. Daardoor wordt de geest aangegrepen. Ook in het gebed dat vrij van egoïsme voor mens- en wereldontwikkeling wordt gebeden ligt deze potentie verborgen. Het zijn gedachten, gevoelens en daden die wij 'doorchristelijk' hebben.

² Zo spreekt Rudolf Steiner aan het einde van de Apocalypsecursus voor priesters GA 346

³ Zie ook Rudolf Steiner GA10 'De weg tot inzicht in hogere werelden' ...uitg Vrij Geestesleven 4^e herziene druk blz158

Detail van de mensheidsrepresentant

6. Hemellicht en duisternis

In een verharde materialistische en gedigitaliseerde wereld vol van onzichtbare straling schijnt het led-licht van beeldschermen. Het kunstlicht dat van deze beeldschermen uitgaat verduistert het hemellicht op aarde. Het is de betoverde blik van de geest van de duisternis, Ahriman genaamd, die ons daarin aanstaart, die ons fascineert, verslaving bewerkt en aan de

materie ketent. Subtiel zuigt hij het levenslicht uit onze ogen. Hoe meer dit kunstlicht en straling op aarde toeneemt, des te minder openingen er in het bewustzijn zullen zijn waar door het hemellicht nog in onze harten kan schijnen. Rudolf Steiner spreekt in zijn ‘Kerngedachten van de antroposofie’ in korte samengevatte gedachten over de natuur en wat hij noemt de ondernatuur⁴, als een rijk dat door Ahriman op en onder de aarde werd geïnstalleerd. Deze korte gedachten zijn zo wezenlijk dat ik ze hier zal weergeven, want op 12 april 1925 verschenen postuum deze kerngedachten in het mededelingenblad van de leden van de Algemene Antroposofische Vereniging:

Nr.183 “In het natuurwetenschappelijk tijdperk dat rond het midden van de negentiende eeuw begint, glijdt de cultuuractiviteit van de mensen geleidelijk af, niet alleen naar het onderste gebied van de natuur, maar ook onder de natuur. De techniek wordt ondernatuur”. Hierin wordt het wezen van **de draak** zichtbaar die sinds de grote strijd in de geest door Michaël op aarde werd geworpen. In het jaar 1879 begon Michaël als tijdgeest voor een periode van ca.350 jaar. Hij is de grote inspirator van de antroposofie en wachter van het wijdingsoffer van de vernieuwde cultus, van de mensenwijdingsdienst.

Nr.184 “Dat vereist dat de mens innerlijk en geestelijk inzicht ontwikkelt, waarmee hij zich even hoog in de bovennatuur verheft als hij met zijn ondernatuurlijke technische activiteit onder de natuur gezonken is.” Daardoor schept hij in zijn innerlijk de kracht die ervoor zorgt dat hij zelf niet wegzinkt. Ons geestelijk inzicht moet in **de weegschaal** gelegd worden om een innerlijk evenwicht te herstellen. Rudolf Steiner spreekt er niet over dat wij deze ondernatuur geheel moeten afwijzen, maar juist dat we naast de zwaarte van de ondernatuur een even groot gewicht aan geestelijke kracht en inzicht moeten inzetten om de weegschaal in evenwicht te brengen.⁵ Dat houdt ons staande en voorkomt dat wij niet zelf in de diepte worden meegezogen.

Nr.185 “Een vroegere natuurbeschouwing bevatte nog de geest, waarmee de oorsprong van de menselijke ontwikkeling verbonden is. Allengs is deze geest uit de natuurbeschouwing verdwenen; de puur ahrimanische geest is daar ingetrokken en van daaruit overgevloeid in de technische cultuur”. Om als mens tot vrij wezen te worden, hebben we onze natuurlijke verbinding met het hemellicht moeten loslaten. Het is aan ons om dit weer te herwinnen. Wij moeten zelf en door eigen inspanning een geestelijk zwaard van inzicht smeden waarmee we het wezenlijke van het onwezenlijke kunnen leren onderscheiden. Wie Ahriman

⁴ GA 26 Kerngedachten van de antroposofie. Wat Michaël wil. ‘Van de natuur naar de ondernatuur’, blz.239 Uitgeverij Vrij Geestesleven 1996

⁵ i.p.v. 4G of 5G straling....’7G’... m.a.w. door de zeven genadegaven van de Heilige Geest in ons op te nemen, daardoor kan de uitstorting van de geest plaatsvinden.

doorschouwt, hanteert **het zwaard van de geest**. Want wanneer wij mensen ons denken door het gebed of door meditatie scholen, kunnen wij de geest leren erkennen.

Achter deze drie kerngedachten verschijnt dus duidelijk als beeld de draak en Michaël met zwaard en weegschaal.

Van de werking van de ondernatuur gaat een dreiging uit die een reëel gevaar in zich bergt waarvan al eerder sprake was: het hemellicht op aarde dreigt uit te doven waarbij een volledige 'burn-out' plaats zou kunnen vinden. Daarbij wordt verhinderd dat überhaupt nog impulsen van de geest opgenomen kunnen worden. Alles raakt verkild en verduisterd door de werking van een steeds materialistischer wordende koude intellectualiteit die de werkelijkheid achter de natuurverschijnselen ontkent en d.m.v. analyse en theoretische bewijsvoering fenomenen verklaart. Wetenschap dreigt nu al tot 'nieuwe religie' te worden, gerenommeerde wetenschappers worden vaak blindelings vertrouwd en men stelt weinig vragen. Daarnaast zijn er ook tendensen in de samenleving waarbij vrijheid wordt beperkt omwille van economische doelen en macht. En wanneer de vrijheid geheel voorbij is, duiken systemen op als bijvoorbeeld dat van totalitarisme, van dictaturen. Het is dan het koude, geestverlaten huis van de aarde, zoals deze toestand bij benadering wordt genoemd in het epistel van de lijdenstijd. Een weg die niet vrij laat. Daarvoor alleen al is het de ernst die er toe doet. Want ernst als levenshouding is een noodzakelijkheid geworden binnen onze samenleving, om bewustzijn op te brengen voor de zaken die er werkelijk toe doen.

Postkaart uit de nalatenschap van Rudolf Steiner.

“Dat is het beste wat tijdens deze oorlog is verschenen”... (GA 173c blz. 262)

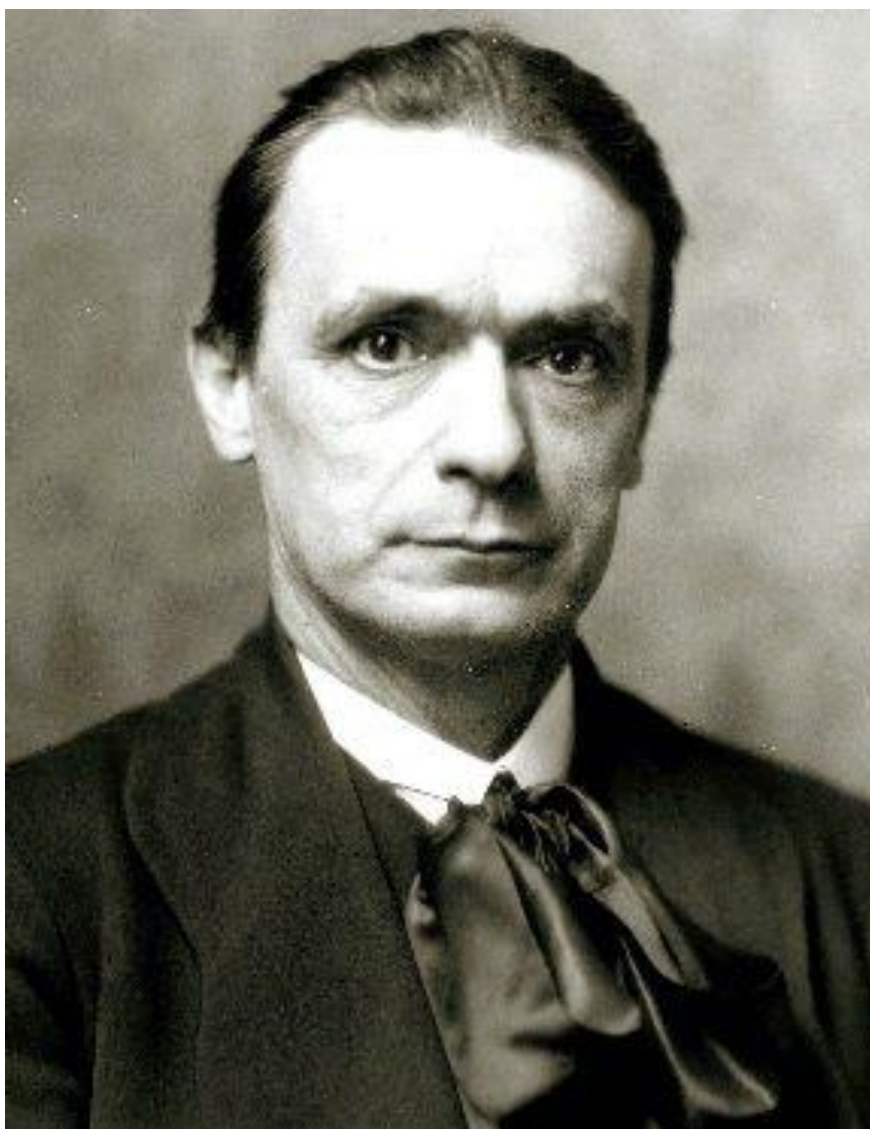
©Rudolf Steiner Archiv, Dornach...zie ook biografie door Peter Selg band 2, blz.1233

St. Michaël door Arild Rosenkrantz

7. Ernst als gelaatsuitdrukking

We hebben al eerder vastgesteld dat ernst dus een zieleneigenschap is die gepaard gaat met de toewijding tijdens een scheppend proces, zoals bij een spelend kind of een scheppend kunstenaar die door deze overgave zichzelf vergeet. Daardoor kan echte ernst een bodem scheppen voor innerlijke, vervulde vreugde die verbonden is met de Christusimpuls. De mensen- en wereldontwikkeling dienen, daartoe nodigt Michaël ons uit wanneer Hij ons wenkt om een hoger inzicht te verwerven in het mysterie van de opstanding. Het ernstige aangezicht van Michaël zal ook voor al diegenen die zich met Christus verenigen het toekomstige teken in hun gelaatsuitdrukking zijn. Bij hun straalt de ernst, de mildheid en de goedheid uit de ogen. Onze gelaatsuitdrukkingen beginnen dan op die van de mensheids-representant te lijken.

Rudolf Steiner

Detail van de mensheidsrepresentant

beeldengroep in het Goetheanum te Dornach

